

ETO: 821.511.141(498.4)
7.046.2(945.11)(498.4)
DOI: 10.19090/hk.2024.2.39-56

ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

TAPODI Zsuzsa

Sapientia EMTE, Kolozsvár, Csíkszeredai Kar
Csíkszereda, Románia
tapodizsuzsa@uni.sapientia.ro
ORCID 0000-0003-0212-7921

A SZÉKELY ÖNKÉP VÁLTOZATAI A HEROIKUSTÓL AZ IRONIKUSIG

Versions of the Székely's self-image from
heroic to ironic

Varijante sekuljanske slike o sebi – od herojske
do ironične

A saját közösségről alkotott kollektív mentális kép szoros kapcsolatban áll az idegenekről alkotott képpel. A nemzetképek tanulmányozásával olyan embertudományok foglalkoznak, mint a társadalom-lélektan, politológia, történettudomány, de az irodalomtudomány is. A székelyek, a magyarság sajátos nyelvjárással, hagyományokkal és külön identitástudattal rendelkező csoportja már a 18. századi szövegekben megteremtik az önreprezentáció marandó képeit, melyeket kiegészít a róluk alkotott külső kép. A tanulmány azt vizsgálja, hogy mik a székely autoimázs irodalmi formában megjelenő ismérvei, hogyan változnak ezek az idők során, illetve milyen kép alakult ki a más régiókban élő magyarokban a székelyekről. *Kulcsszavak:* önkép, másságkép, székelység, magyar irodalom

Kollektív mentális képek

Amióta két magaskultúra párhuzamosan létezik, megjelenik az összehasonlításuk gyakorlata is. Hérodotosz Egyiptom-leírása a példa erre. A reneszánsz korból egész lajstroma maradt fenn a különböző európai nemzetekről alkotott képeknek, Giulio Cesare della Scala, avagy Julius Caesar Scaligernek (1484–1558) a munkásságában (lásd erről Leerssen 2014).

Az imagológia, a másokról és önmagunkról alkotott mentális képek tudományos kutatása összehasonlító irodalmi paradigma, amely a francia iskola tematológiai vizsgálataiból, az utazási regények, a romantikus egzotikumkeresés idegenképének a tanulmányozásából indult ki. A kérdéskör azonban az irodalminál tágabb kontextusban értelmezhető, kulturális, filozófiai, pszichológiai, antropológiai, társadalmi, politikai vonatkozásokkal bír. Különösen igaz ez – figyelmeztet Fried István – a 19. századi nemzeti romantika identitásformáló korszakában.

Az imagológia aligha képzelhető el tudományköziség nélkül, hiszen a 19. század „historizmus”-ában (történelmi regény, történelmi festészet stb.), főleg Kelet-Közép-Európa kultúrájában a történelem s az irodalom, a képzőművészet és a zene, de sok tekintetben az etnográfia is, egyazon narratívát képviselt, a saját meg az idegen elkülönítését, többnyire olyan módon, hogy jórészt a saját önvédelmére, kiemelkedő tehetségére, olykor felsőbbrendűségére derüljön fény, szemben az idegennel, nemegyszer barbárnak bélyegzett másikkal, amelynek létevése többnyire akadály a sajátban meglévő „kétségtelen” értékek kibontakozásának (Fried 2012, 198).

Tudományosan igazolt tény, hogy pszichológiailag és ontológiailag is megkerülhetetlen a Másikkal szembesülni, mivel az idegen valóság megtapasztalása az egyéniség formálódásának elengedhetetlen feltétele. Az Idegennel szemben határozza meg magát mindegyik közösség, az egyéni és kollektív önkép és a Másikról alkotott kép pedig dialektikus viszonyban van egymással. Társadalomlélektani kutatások bizonyítják: a saját csoportról alkotott kép kedvezőbb, mint az idegenről formált. Csányi Vilmos humánetológus szerint az állatvilágból hozott örökségünk, hogy az ismeretlentől félünk, a saját közösség tagjaihoz vonzódunk, az idegenekhez pedig ellenségesen viszonyulunk.

Az alteritásról alkotott mentális képek modern kori tanulmányozását párhuzamosan, egymástól függetlenül tűzte ki céljául az összehasonlító irodalomtudomány, a történettudomány, a szociálpszichológia (Allport), a filozófia (Wittgenstein, Gadamer). A társadalomlélektan az emberi interakciók felől közelít, a viselkedést szabályozó attitűdöket vizsgálja. Herbert Spencer szerint az attitűd személyekhez, helyzetekhez, eszmékhez való állandósult vonzalom vagy idegenkedés. A fogalomkörhöz tartozik az előítélet, mely – az attitűdökhöz hasonlóan – előzetes pozitív vagy negatív viszonyulás. Az imagológiai kutatások elengedhetetlen része a sztereotípiák vizsgálata. „A sztereotípiá egy csoport tagjainak jellemvonásairól, jellemző sajátságairól és viselkedéséről

alkotott meggyőződés” – véli a Hilton–Hippel szerzőpáros – a csoportok közötti egyenlőtlenségek igazolása (lásd Ajtony 2011). E mentális, kollektív képzetek kulturális hagyományozódás útján maradnak fenn, a sztereotípiá szűrőként egyszerűsít, egyneműsít, jellemzője, hogy ismétlődik és merev.

Daniel-Henri Pageaux az irodalomban az idegenekkel szemben kimutatható három alapvető magatartástípust különít el: a *mánia* a Másikat különben látja a csökkent értékű sajátjánál, ennek ellentéte a *fóbia*, amely burkoltan a Másik megsemmisítésére tör, az idegennel szembeni igazán erkölcsös magatartás viszont a szeretetteljes elfogadás, a *filia*, amely nem az alá-fölérendelés, hanem az egymásmellettség demokratikus nézőpontjából a Másik és a saját egyneműségét hangsúlyozza.

Az irodalmi szöveget azonban nem tekinthetjük csupán művelődéstörténeti forrásanyagnak. Ritoók Zsigmond az antik irodalom barbárokról alkotott képének tanulmányozása kapcsán vázolja fel a kérdés komplex vizsgálatának szükségességét.

A barbár az idegen, a másfajta. A barbár képe tehát elválaszthatatlan egy közösség önértelmezésétől: amit a közösség magára jellemzőnek tart, legyen az jó vagy rossz, annak hiányát hajlamos látni vagy feltételezni az idegennél. Ami az irodalmat mint művészetet illeti, elsősorban nem az a kérdés merül fel, hogy milyen adatokat tartalmaz a barbárra vonatkozólag, hogy ezek helyesek, egyoldalúak vagy egészen hamisak-e, vagyis nem az, hogy mennyiben tükröződik a valóság közvetlenül, hanem sokkal inkább az, hogy a költő, aki a közösségét megszólítja, ezeknek a közösség tudatában élő – természetesen gyakran nem határozottan megfogalmazott és nem is mindig egymással összhangban lévő – képzeteket egyetértőleg vagy azokkal vitatkozva, miképp építi be művébe [...], milyen viszonyba állítja egymással a másszerűséget és a hasonlóságot, hogy ezáltal valamilyen művészi célt érjen el (Ritoók 2009, 247).

Az irodalomtudós számára tehát nem annyira a *miről*, hanem a *miért* és még inkább a *hogyan* az izgalmas kutatási téma. Ugyanezt hangsúlyozza Ajtony Zsuzsa is, amikor az imagológiai vizsgálat fókuszát arra helyezi, hogy az adott író miképpen viszonyul az ábrázolt jelenséghez: elfogadja-e, vagy elutasítja a bemutatott etnikumról az adott korban közkeletű képet, de legfőképpen az ábrázolás esztétikai következményeit tartja relevánsnak. „Vajon a mű mennyire aknázza ki ezt a képet és ezzel milyen hatást vált ki a befogadóban (ideologikus vagy komikus hatást, vagy épp esztétikai élményt)?” (Ajtony 2011, 31.)

Egy képfestő folyamat állomásai

Az előzmények

Az identitáskutatás fellendülése a második évezredben új impulzust adott az önképek és idegenképek tanulmányozásának is. Sorin Mitu, a román nyelvű történelmi imagológia vezéregyénisége szerint a nemzeti identitás csupán bő kétszáz éves fejlemény, „újonnan kialakult társadalmi struktúra, amelyhez a legkülönbözőbb építőanyagokat használták föl: nyelvet, kultúrát, vallást, földrajzi területet, politikai és állami hagyományokat. A nyersanyagot kétségtelenül maga a történelem szállította, össze is ötvözte, mai formájára azonban azok szubjektív akarata rendezte át, akik a modern nemzet alapjait lerakták” (Mitu 2017, 35). A Budai Nagy Antal által vezetett 1437-es felkelés leverése után kodifikált *Unio Trium Nationum* három rendet sorolt fel Erdélyben: a magyar nemesi, a székely és a szász nemzetet. Werbőczy István *Tripartituma* – középkori krónikákra és oklevelekre alapozva – külön eredetet nevez meg, és külön jogokról rendelkezik a székelyek számára.

Ezenkívül vannak az erdélyi részekben a scithák, kiváltságos nemesek, a kik a scitha néptől, ennek Pannoniába való első bejövetele alkalmából származtak el, a kiket mi romlott néven „siculusoknak” nevezünk; a kik teljesen külön törvényekkel és szokásokkal élnek; a hadi dolgokban legjártságabbak: az örökségekben és a tisztségekben egymás közt (a régi szokás alapján) törzsek, nemzetségek és nemzetségi ágak szerint részesednek és osztozkodnak (Werbőczy 1517).

Pál Judit a *Székelyföld története* III. kötetének az identitásra és önképre vonatkozó fejezetében a székely nemzetfogalom modern kori megváltozására, többértelművé válására figyelmeztet.

Ha II. József előtt a „nemzet” a székelyek számára kizárólag a rendi nációt jelentette, [...] ettől fogva egy ideig a szövegkontextus határozta meg, hogy mit értettek rajta. A nyelvi-kulturális azonosságnak egyre inkább megnőtt a szerepe, és ebbe a magyar kultúrnemzetbe integrálódtak fokozatosan a székelyek. Benkő József a 19. század elején így írt a székelyekről: „A székely nemzet igen közeli rokona a magyar népnek, és vele egynyelvű” (Pál 2016, 341).

A fogalomhasználatban az összmagyarság felé nyitás és a partikularitás irányába történő bezáródás is megfigyelhető. A jezsuita történetírók is – állapítja meg Pál – a külön származás, a hun eredet tudatát erősítették a székelységben.

Milyen más identitásmarkerek tűnnek fel a 18. századi székely szerzők műveiben? Apor Péter (1676–1752), a *Metamorphosis Transylvaniae* szerzője a sajátos nyelv és világlátás, a nemzeti kultúra, a gasztronómia, viselet- és hagyományörzés értékeit látja veszendőbe menni a Habsburg-uralom erdélyi meghonosodása folytán. A mű barokkos címadása is árulkodik az értékvesztésként megélt változással szembeni konzervatív magatartásról.

Metamorphosis Transylvaniae azaz Erdélynek, régi együgyű alázatos idejében való gazdagságából e mostani kevély, cifra, felfordult állapotjában koldusságra való változása. Melyen amint életében sosem kapott, hanem Erdélynek régi alázatos együgyűségében holtig megmaradott, úgy a következő maradvainak örökös emlékeztire írt le hazája felfordult állapotján szánakodó igaz hazafia és gyökeres székely Báró Altorjai Apor Péter végezte pengig el munkáját az 1736. és életének 60-dik esztendejében, alsótorjai udvarházánál (Apor 1736).

A Mikes Kelemen (1690–1761) által a *Törökországi levelek* lapjain megjelenített értékek – de a sajátos székely dialektus és világlátás révén is – párhuzamba állíthatók az Apor emlékiratában szereplőkkel. A furfang, az otthoni nyelv fordulatai, a hazai ízek (például a vágyott töltött káposzta), az otthoni táj szépsége mind feltűnnek a későbbi korok székely identitást idillikusan megjelenítő műveiben. Az 1720. május 28-án keltezett 37. levél tréfásnak szánt kezdő mondatának második fele szállóigévé vált: „Úgy szeretem már Rodostót, hogy el nem felejthetem Zágont.” A levelek szerzője az eszmékhez való hűség és a kitarítás jelképe lett a művét olvasók számára.

Bod Péter (1712–1769) tudós székely papnak 1766-ban megjelent legfontosabb műve, a *Magyar Athenas* című írói lexikona – a szerző külföldi tanulmányai és enciklopédikus tudása miatt is – igen tág ölelésű, és ötvözi az állam-nemzet és a kultúr-nemzet eszméjét. Nem törekszik csupán csak a székely vagy az erdélyi szerzők bemutatására. „Vagynak ezen Magyar Tudósok seregekben némellyek Erdélyi Szász és Magyar országi Tót nemzetből valók is: De azok mind olyanok, a’ kiktől nem lehet sajnállani a’ Magyar nevezetet. Ugyan-is azok magok-is Magyaroknak valloták az idegen országokban magokat; írásaik által-is nagy ékességére voltak a’ Magyar Nemzetnek idegen országbéliektől is Magyaroknak tartatnak” (Bod 1766).

A 18–19. század fordulóján azonban még a rendi nemzettudat és a politikai elkülönülés manifesztálódik mind a külső, mind a belső nézőpontú szövegekben. A két haza között bujdosó, napóleoni csatatereteket megjárt székely emlékiratíró, Balykó Elek visszatérő szimbóluma Attila és Árpád mint a székelyek és magya-

rok ősapái. Ugyanígy Kazinczy Ferenc az 1816-os erdélyi utazása kapcsán írt *Erdélyi levelekben* a székelyekről külön nemzetként emlékezik meg, a rendi identitás diskurzusa szerint. „Erdélyt három nemzet teszi. A magyarok Árpáddal jöttek Európába 889., a székelyek magokat az ide Balamberrel 374. kijött húnok maradékainak hirdetik, a szászokat II. Géza hívta elő 1142-ben Saxoniából és Flandriából” (Kazinczy 1831. I. 4.). Kötetét azzal a – máig érvényes – megálapítással kezdi, hogy „Magyarország nem ismeri Erdélyt. Megszokván nyugat felé venni utunkat valamikor honunkból kimozdulunk, feledjük, hogy kelet felé egy rokon nép lakik, melyet nem illik nem ismernünk” (Kazinczy 1831. I. 3.).

A tibetológia atyja, a magyarok őshazáját Ázsiában felkutatni szándékozó (Kőrösi) Csoma Sándor (1784–1842) saját nemzeti identitását az egymást kiegészítő és nem kizáró princípiumok egységével határozta meg: erdélyi székely-magyar („Siculo-Hungarian of Transylvania”).

A romantika nemzetépítő irodalma

A nemzeti romantika és a 19. századi realizmus egyrészt tovább forgalmazza a rendi székely-képet, a szabadság és egyenlőség népének idealizált imázsát, másrészt pedig érzékeltetni látszik a székelység társadalmi tagolódását. A magyarországi báró Eötvös József 1847-es *Magyarország 1514-ben* című regényében Dózsa György parasztvezérnek állandó jelzője „a székely”. Tulajdonságai, az elszántság, bátorság, konokság az egész, általa képviselt csoport jellemzői lesznek a kollektív képzeletvilágban. A székely vitéz első megjelenése előtt máris népmesei alaknak tűnik:

A nép Szent György terén a nap hősről száz csudát beszélt. Az egyik mord arcát dicséré, az annyira borzasztót, hogy már sokszor egész török seregek csak látásától elszaladtak; másik bizonyos kútfőből hirdeté, hogy Dózsa tulajdonképp a töröknek nemcsak karját, hanem fejét is levágta egy csapással, mit az urak azonban irigységből tagadnak; a harmadik körülállásosan helyet, napot, órát megnevezve elbeszélé, miként fogott egy ízben György vitéz Erdélyországban százötvenhárom törököt, két tarackkal együtt, ő maga csak fütykössel fölfegyverkezve; min a negyedik éppen nem bámult, mert az egész Székelyföldön tudvalevő dolog, hogy valahányszor Dózsa lovát meg akarja szorítani, mindég egypár oldalbordáját töri el (Eötvös 1847).

Kemény Zsigmondnak, aki szintén nem a Székelyföld szülötte, székelyeket szerepeltető regényeiben – az 1857-es *Özvegy és leánya* és az 1859-es

A rajongók címűben – a hősök által képviselt magatartás a szenvedélyes igazságkeresés és nyakasság.

Jósika Miklósnak 1836-ban, az *Abafi* című történelmi regényében megjelenik egy – a nemesi, lovagi eszmény képviselőitől eltérő státusú – székely mellék-szereplője: a cseléd. „Még nem láttam – jegyzé meg a lány, rázva ki a port törlórongyából. – Kit láthatál te – felelt a másik – nyolc nap óta, mióta Csíkból ide kerültél?” (Jósika 1981, 60.) A kolozsvári származású kritikus, Gyulai Pál 1857-es, *Egy régi udvarház utolsó gazdája* című regényének legrokonszenve-sebb alakja a gazdájához öregedő István, a hűséges székely szolga, akit szelíd iróniával ábrázol az író. Amikor az uraság megostromoltatja a szabadságharc idején a földjére jogtalanul beköltözött kertész házát, komikus színben tűnik föl a nagy nekibuzdulás. István nem hősiezen harcoló székely, meghazudtolja ezt a sztereotípiát: gyávának bizonyul.

Hosszas készülődés és tervelgetés után végre kiindultak. Elöl ment a komondor mint valami előőr, utána István, aki hadnagyként vezette a többit, hátul ballagtak a vezérek, Radnóthy és a számtartó, ez utóbbi nagy kénytelenséggel emelvén egy dorongot. [...] Minél közelebb érkezett a csapat az ostromlandó házhoz, annál inkább csillapult a vérszomja. A bivalos arra emlékezett, hogy a kertésznek puskája van, a béres pisztolyairól is tudott valamit, ami a darabontot nagy félelembé ejtje. Maga István is gondolkozóba esett, különösen arról gondolkozott, hogy milyen jó lenne, ha a kertésznek nem volna puskája, de még pisztolya sem (Gyulai 1857).

A székely hősiesség, leleményesség kultusza, az ősi virtus és szabadság hordozóinak idealizált képe Orbán Balázs 1868-tól öt kötetben publikált *Székelyföld leírása* című, nagyszabású történelmi-néprajzi munkájának megjelenése után erősödött föl, az 1848–49-es honvédő harc eseményeinek heroizálása miatt. A székelyek a szabadságszeretet, elszántság, bátorság, helytállás eszméinek megtestesítőiként tűnnek föl, de Orbán volt az is, aki először figyelmeztetett a székely kivándorlás veszélyeire, „már 1872-ben megfogalmazta javaslatait, amelyben kiemelt helyet kapott a gyáripar fejlesztése és a kivándorlás irányának megváltoztatása, Magyarország felé való terelése” (Pál 2016, 351).

Az idealizált képet árnyalta a Kriza János neve alatt 1862-ben napvilágot látott *Vadrózsák* című népköltési gyűjtemény, amely a székelységet a hagyományörzés bajnokainak és költői lélekkel megáldott népcsoportnak mutat-ta. Ugyanezt erősítette Benedek Elek népmese- és mondagyűjteménye. „A dualizmus korában a nemzetkarakterológiai jellegű írások által a székelyföldi

vagy székely származású értelmiség a korábbi alapokra építve megalkotta az idealizált képet a székelyekről, amelyik változásokkal ugyan, de részben máig tovább él” – állapítja meg a történész (Pál 2016, 357).

Az eszményítő külső kép alakítója két nagy klasszikus is, akik Sepsillyefalva országgyűlési képviselőiként népszerűsítették a Székelyföldet. Jókai Mór *Bálványosvár* című regénye 1883-ból Orbán Balázs és a *Csiki székely krónika* című, valós forrásnak vélt hamisítvány nyomán rajzolta fel a kora Árpád-kori székely múlt történéseit. Olyan eszméket testesítenek meg a regény szereplői, mint a mitikus múlt hagyományának őrzése, erényesség, szabadság szeretet, egyenlőség, tolerancia. Mikszáth Kálmán illyefalvi képviselővé választásának körülményeit írta meg *Két választás Magyarországon* címmel 1889-ben. *A mi Tündérországunk* cikksorozatában olyan sztereotípiák jelennek meg, mint a furfangos székely, a szép és okos székely nő, a *Mindenki lépik egyet* elbeszélésben pedig a tájnyelv.

A kényszerűen önállóvá vált erdélyi irodalom

„1920 után Erdély képe minden korábbinál erőteljesebb kontúrokkal jelent meg a trianoni ország nyilvánosságában, az összes elveszített terület metaforájává vált; irodalma és kultúrája pedig a veszteség mértékére figyelmeztetett” (Ablonczy 2021, 213). A székelyekről alkotott kép pedig fokozatosan rávetődött a többi, Romániához csatolt régió magyar lakosaira is. A rendi különállás tudata, a hun eredetmítosz és a székely szabadságjogok hagyománya voltak a pillérei a székely identitáskonstrukciónak (lásd Pál 2016). A hegyes-erdős táj pedig a zord életkörülményeket legyőző erő jelképévé vált.

Az önmítosz, az idealizáló önkép fölerősítése a Budapestről Kisbaconba hazatért Benedek Elek (1859–1929) köré szerveződő székely írók csoportjának lett a feladata. Legismertebb prózaíróként Tamási Áron az 1935-ös *Ábel* példázatával a kitartás eszméjét hirdette: a lélek erejével és humorral felülemelkedni a nehézségeken. Egy évvel korábban, 1934-ben Nyirő József *Uz Bence* alakjával szintén a székely karakter jellemzőjeként mutatta fel a furfangos, csavaros észjárást, költői lélekről árulkodó nyelvet, kitartást és a hegyi tájba gyökerezett emberlét harmóniáját. Nyirő *Kopjafák* és *Havasok könyve* című köteteinek elbeszélései alapján készítette Szóts István 1941-ben nagyjátékfilmjét, az *Emberek a havason-t*.

A táj szerepének vonatkozásában a székelyudvarhelyi költő, Tompa László lírája kapcsán már a kortárs kolozsvári kritikus, Kuncz Aladár is felfigyel a szimbolikus megjelenítésre.

Ez a szoros kapcsolat közte és az erdélyi vidék között magától értetődően eredményezi, hogy amíg a költő az erdélyi hegyi világot örökíti meg, ugyanakkor a maga költői elképzelésébe átveszi ennek a különleges természeti világnak jellemző sajátosságait. Szomorú, elboruló, vad, fergeteges, vakítóan koratavasos, ezer színben gazdagon őszi, kísérteties, megejtően titokzatos, démoni, emberellenes, hirtelen változó, csalfa, megverejtékeztető, álmokra csábító – akárcsak a hegyi világi természet, mely maga Erdély (idézi Pomogáts 2008, 182).

Tompa László legismertebb verse, az 1933-as *Lófűrőszítés* „az erdélyi magyar szolidaritás ünnepi vallomása” (Pomogáts 2008, 181), az életképben szereplő, virtuskodó székely legények bátorságát, keménységét és kitartását az egész közösség jellemzőjeként tünteti föl, miközben megidézi két székely művész, Tamási Áron és a csíkzsögödi festő, Nagy Imre alakját. „Ők örömtelenül is, ha kínba tébolyodottan: / Itt fognak állni örökké – hogy Imre szorítja, / Áron pedig... Áron nem hagyja magát!”

Kritikus, kijózanító önképet közöl viszont Böződi György (1913–1989) a *Székely bánja* 1938-as lapjain. A falukutató és a népi írók mozgalmának szociográfiai hangoltságú látásmódja heroizmustól mentes, komor képet közvetít. „Kulacsos nép a székely, kétkulacsos – halljuk a mai vezetők vádját, amikor kétségbeesve mondanak le egy-egy terv megvalósításáról, mely a nép széthúzásán, a besúgók árulásán bukott meg” (Böződi 2012, 24). A negatív történelmi hatásokon túl a székelyekről alkotott mitikus képet egyenesen rombolónak nevezi az író.

Az utópia hirdette, hogy itt mindenki szabad, egyenlő és egyformán nemes, itt az elnyomást, a jobbagyságot nem ismerték, társadalmi súrlódások nem keletkeztek. Területi és személyes önkormányzata révén eszményi köztársaságban élt a nép, vezetőit maga választotta, a nemzeti gyűléseken mindenkinek egyformán felszólalási joga volt. Csak két osztályt különböztettek meg: lófőket és gyalogosokat, mert a társadalom alapját a katonai szervezet képezte, de mindkét rend egyformán mentes az adóktól, az ünnepszamba menő ökörsütésen kívül. [...] Az utópia jó szolgálatot tett, ezer évre meghosszabbította ezt az állapotot, amely a valóságban Mátyás király idejéig sem maradt fenn a maga egészében. Homályban tartotta a XV. századdal kezdődő tizenegy székely lázadást, a jobbaggyá süllyedt székely népréteget pedig megfosztotta székely nevé-től, hogy a név makulátlanul ragyoghasson (Böződi 2012, 24).

A kritikus heteroimázs, a más régióból származó írók székely-képe már indulásakor megjelenik a két világháború közötti erdélyi szépirodalomban. Kós Károly 1925-ös, Kalotaszegen játszódó, *Varju nemzetség* című regényének székely szereplője, Maksai László, a főhős, Varju Gáspár ellenfele, hetyke, felületes, köpönyegforgató. Németh László útinaplója, az 1935-ös *Magyarok Romániában* lapjain egyrészt csodálkozva állapítja meg, hogy Udvarhelyszéken mindenki úgy beszél, mint Tamási hősei, tehát a dialektus általánosan elterjedt, nem írói lelemény, másrészt arra döbben rá, hogy Romániában a székely szolganemzet, nem az a nemes és szabad közösség, amilyenek az idealizált ábrázolás mutatta.

A kommunista diktatúra ideje

A kommunista hatalomátvétel után 1948-tól Romániában véget vetettek a Magyar Népi Szövetség által célul kitűzött nemzeti összefogásnak, és a proletár internacionalizmus jegyében „az elvtelen magyar egység” jelszóval harcot hirdettek minden, a bolsevikkel rivális eszme ellen. A szocialista realista sémák kirekesztették az irodalmi témák közül a valóság sötét oldalának a bemutatását, és idilli képet követeltek meg az együtt élő nemzetiségek közötti szeretetteljes viszonyról. A szocialista hazafiság kifejezésének elvárását a magyar költők úgy próbálták kijátszani, hogy – bár Erdély vagy a Székelyföld nevét nem írták le –, a versekben dicsérhették a szülőföld szépségeit, kifejezhették ragaszkodásukat az otthoni tájhoz, az ott élő közösséghez. Egyfajta szülőföld-kultusz, neo-transzszilvanizmus nyert így teret, az otthonhoz való hűség, helytállás, kitartás eszményei, az értékörzés magatartása pedig a patetikus heroizmus megszólalásmódját vonzotta, és a pozitív önkép meg a néppel sorközösséget vállaló küldetéses költői szerep újbóli megerősödését hozta. Ezt sugallja 1970-ben Magyar Lajos (1942–2015) a *Csoma Sándor naplója* című poémája befejező részében, a szakralitás képzetkörének felvillantásával az ultima verba súlyával a célt adó szenvedés és a közösség kitartása árán a megmaradás reményét fejezve ki. „A nép, melyből vétettem, bizonynal megél, / tagadjátok le előtte kínjaim, / elég, ha gond akasztja, próbálja a tél. / De tegyétek, hogy lelkét megtartsa – megtalálja, / táplálja a föld ott, ahol él, / szikkadjon el az emlék Ázsiája, / szívünknek is jusson bor, kenyér” (Magyari 2015, 161).

A reménytelennek tűnő küzdelem heroikus vállalása szólal meg Farkas Árpád (1944–2021) *Avaron* című 1979-es versében is. „Orra bukva az avaron, / a veszélyt megkeresni, / derékig csonterdőben is / csak menni, egyre menni, / mint kire országló erőt / s egy ilyen földet szabtak, / hogy óvja lélegzeteként /

e keserves hatalmat!” Ugyanez a küldetéstudat fejeződik ki a *Határátkelés* című versében: „anyaföldem – minden kincsem / és koloncom – menekítem: / nosza rajta, ha tudjátok, / vámoljátok, vámosok.” A Ceaușescu-rendszer kiépülésének idején, a hatvanas években oldódni látszott az irodalompolitika merevsége, ám a diktatúra – a látszólagos enyhülés és nyitás után – újra kemény, merev, megtorló formát öltött a nyolcvanas évekre. Farkas Árpád hangján is egyre erőteljesebben vett erőt a kiábrándultság. Ezt sugallja a Tompa László versére rájátszó költeménye, az *Epilógus a Lófürösztéshez*, amely az önfeladás és a közelgő pusztulás rémét is felvillantja: „alapos, bizony kíméletlen munkát végeztek / a derék utódok / az évek elvadult drótkéféi / áttetsző-derengő fényűvé / dörzsölték-fürösztötték paripáink / már csak Szent Mihály lova poroszkál lehajtott fővel / már csak az ő csontváza foszforeszkál / zörögve a csillagtan éjszakában / s Áron még szorítja, de Imre / Imre ő egyre jobban elhagyja magát” (Farkas 1979).

A pályája kezdetén az erdélyi népek egymásrautaltságát őszintén hirdető Kányádi Sándor (1929–2018) a nemzeti identitást erősítő költeményekben a székely virtus, helytállás, kitartás, hősiesség példáit idézi Orbán Balázs nyomán például a *Nyergestető* című versében: „meg nem adja magát székely / mint a szálfák, kettétörnek”, vagy az ágyúöntő Gábor Áron alakja előtt tiszteleg *A kökösi hidon* címűben. A hetvenes évek végétől viszont egyre gyakoribbá válnak „a nyelv- és identitásvesztés esélyeit és félelmeit megfogalmazó költemények” – írja Láng (Kántor–Láng 2018, 360). A veszélyeztetettségérzés az értékek konzerválásának vágyát kelti fel, „be kell hordanunk, hajtánunk mindent” (*Noé bárkája felé*), a nyolcvanas években a menedék elvesztésének a félelme fogalmazódik meg, „ég már a szekértábor is”, az identitás megrendülése miatt érzett fájdalom kifejezése, hogy az erdélyi magyar nem tartozik „sem inde sem unde”. A *Bujdosni se tudó szegénylegény éneke* az ideálok elvesztését, a magárahagyottságot panaszolja: „nem kellünk mi múltnak / nem kellünk mi mának / kivált jövődönnek / minket itt utálnak // nem kellünk mi testvér / sem itten sem ottan / a nemkellésekbe / beleszomorodtam // hitted volna-e hogy / nyelvpecérnek álljon / a valamikori / kenyerespajtásom // kivel együtt víttunk / vettük meg a sáncot // akkor még a világ / gyönyörűnek látszott” (Kányádi 1997).

A második *Forrás*-nemzedék tagjainak verseiben is egyre erőteljesebben kap hangot a kiábrándultság érzése. Szöcs Géza *A szegény erdei rokon* című versében a megszólalásmód egyszerre ironikus és önironikus, a saját közösség megaláztatottsága azzal válik erőteljessé, hogy az anyaországi beszélő egzotikus állatnak tekinti a hozzá látogató szegény erdélyi rokont, akivel lekezelően viccelődik,

akinek adományként nyújtja át a levetett holmiját. „Az ajtóban ott áll a szegény erdei rokon. / Archaikusan néz. / „...köszönöm”, mormolja szégyenlősen, / „...odahaza? Hát... mostanában például a só is... / vagyishogy újabban már azt sem...” / „Na és a medvék járnak?” / A rokon archaikusan kacag. / „Hát bizony... járnak.” / „Ezt a cipőt maguknak adjuk. Jó lesz medve ellen. / És nekünk már úgysem kell.” / A rokon félszegen, mint a gyermekek: / „Isten fizesse meg a jószágukat.” / „Szivecském, hozz egy kis sót is.” / „No, Isten áldja magukat.” / Az erdei rokon távozik. / „Látom, nem felejtettek el még beszélni, ottan. / Ez derék, még mindig milyen szépen... / no, elég szépen. / Azt még tudnak” (Szöcs 1983). A hagyományörzés itt múzeumi ócskasággá, a természetközelség tréfa témájává, a nyelvi-nyelvjárási különbség egzotikumává válik.

Kortárs erdélyi írók-költők: kritikus, ironikus ön- és másságkép

A rendszerváltás után kibontakozó transzszilvanizmus-vita a székely és erdélyi magyar identitás újragondolásának szükségességét vetette fel. Változott az auto- és heteroimázs, mind az önkép, mind a székelyekre vonatkozó másságkép kritikusabbá vált. A 21. században érték-átrendeződés figyelhető meg. Nagyobb szerepet kap a játékosság, az ironia, a különállás tudata. Például a kolozsvári születésű Tompa Andrea regényéből kibomló negatív másság-kép esetében, amely szakít a két világháború közötti mitikus székelyképpel. A *Fejtől s lábtól* című regény zsidó származású hősnője a 20. század elején a székelyföldi fürdőhelyeket látogatja sorra. Nemcsak az utak és fürdők állapota lehangoló számára, hanem az útközben tapasztalt emberi kulturálatlanság is.

Én nem vagyok a székely faj nagy kedvelője. Ennyi mogorva, magába bezárkózott komor emberrel, mint ezeken a görbe utakon, sehol nem találkoztam. [...] Csak annyit kérdek felszállván, hogy mennyi időt fog útnak igénybe venni céloomig. Erre odapöki, hogy azt csak a jóisten tudja, s kezdi mondani a csavaros mondókáját az időjárásról s lovai kedvéről, s ha még meg is talál ihezkedni, attól is hosszabb. Kérem, hogy milyen az időjárás mostan itt, erre így felel: Ha derül, borúl, s ha borúl, kiderül ejsze, az má' biztos. [...] De ez a fajta nép nem ismeri az egyenes beszédet, s idegennel úgy bánik, mintha ellenségére akadt volna. A lovát sem becsüli, csepüli, vágja, s főleg emlegeti gorombán a lónak penisét. Nem éppen így, hanem más szókkal (Tompa 2013, 215).

Ironikus-önironikus autoimázs bontakozik ki a marosvásárhelyi költő, Nagy Koppány Zsolt *A vendégmunkás és dalai* című 2021-es kötetének – önéletrajzi

elemekből táplálkozó – monológjában, ez a téma visszautal a korábbi korszakok székely cseléd ábrázolására. A beszélt nyelvi, nyelvjárási sajátosságok és a tipikus viselkedési helyzetek a sztereotípiákat erősítik és vonják ugyanakkor komikusan ironikus színbe. Az anyaországba feketemunkásként utazó székely atyafiak iszákosak, virtuskodnak, nagyot mondanak, ápolatlanok, ám a határőrök és egyéb hivatalosságok előtt meghunyászkodnak.

Előkerül a pálinka, a félelem szegre akasztódik, kézügybe kerül a székely virtuskodás. Virtus székelykedés. Hallani, hogy az előttem ülő fickó hány „magyarnak” verte ki a fogát, mert azok lerománozták. („Aszongya, bazeg, román.” „Mondom, azistenedet.”) S mintha csak vezényszóra, a magnóban egy „magyar” elkezd énekelni: „Erdélyi srácok vagyunk, / Dolgozni nem akarunk, / Elküldtek dolgozni, / Elmentünk bunyózni, / Erdélyi srácok vagyunk.” Ezt énekli, természetesen szintetizátor-kísérettel. Véreim szemibe szökken a vér s a könnyü, mejjüket édes, magasztos honfibuszkeség s honfibú dagasztja. Dúdolják. Szomszédom leveszi lábbelijét, hadd érezze mindenki, milyen mokány székely ő. Mindenki érzi, hejj, de a székely esszetartó fajta, egy se szól, hogy hóhahej, de büdös vagy! Énekelnek. Az én véreim. [...] Leköpnék. Borson és Ártádon, Biharkeresztesen és Nädlacon és Nagylakon, mindenütt. Bunkószékely. Ez a nevünk, világszerte. Így, egybeírva. Mondjuk magunkról mi is. De nekünk szabad (Nagy 2021).

Lövetei Lázár László a *Feketemunka* című kötetében is a rendszer-változás utáni kényszerű munkamigráció helyzeteit veszi számba, és azt a kiszolgáltatottságérzést szólaltatja meg, amely a két haza közötti sehová-sem-tartozás miatt alakult ki a székely vándormunkásban. Az *Őrszoba* önmegszólító versformája egyszerre jelzi a megjelenített helyzet abszurditását – hogy az erdélyi magyarnak kell a részegen renitenskedő román honfitársa számára tolmácsolnia a magyarországi őrszobán – és a szilárdnak hitt magyar identitás megrendülését. „Te is tolmácsoltál az őrszobán / Azóta se tudod / Melyik állammal volt akkor randevúd / A magyarral-e vagy a románnal / Igaz / Akkor még magaddal se voltál tisztában / Azóta vajon vagy-e” (Lövetei Lázár 2021, 98).

Kolozsvári András 2021-es kötete, a *Szarvascsoda* címadó verse a helytállás, hazaszeretet és értékörzés mítoszának kiüresedését tematizálja. Mindezek helyett és fölött az anyagi érvényesülés vágya az, ami a mai székelyek értékrendjét meghatározza, és az elvándorlást indokolja. [...] *euróru*l euróra / száll a vándor a szép szóra / gímszarvas hírét ki hozta / gímvadat látott vadonba' [...] *euróru*l euróra / szökken pálmárul a hóru / gímvadunk a csábításnak / művésze ezernek

száznak / [...] hol kanada hol meg berlin / kasztília s angol merlin / csodájára jár a balkán / a fél világ ámul balgán / euróru euróra / száll a magyar Hunor módra / elkurvult az ősapá is / totem kacat az is hamis” (Kolozsvári 2021, 220).

A székelyudvarhelyi születésű Botházi Mária 2022-es rövidpróza-kötete, a *Fűnyíró a Tündérbertben* az Erdélyhez kapcsolódó sztereotípiákat állítja ironikus ellenfénybe az élőnyelvi fordulatokkal, a kollokvialis stílussal tartva görbe tükröt az olvasó hétköznapi problémái elé. Például a szintén intertextuális című karcolat, *Az elveszett Erdély keresése a Kaufland bejáratánál* kezdő soraiban: „Azt mondd: Erdély, azt mondom: egészség. Egyfajta vigasz azért ez itt. Mert hiába a sok nehézség, a sok munka, a medvék, a románok, de azért. Sok minden elveszett, de azért. A jó levegő még megvan, hát nem? A sűrű erdők gombái. [...] Nem könnyű Erdélyben élni, de legalább egészséges, hát nem?” (Botházi 2022, 25.) A lehangoló nyelvkeveredés Nyíró hősi történet utalással válik groteszkké *A nehéz megmaradás – egy irodalmi ösztöndíjas naplójából* című kisprózában:

Szóval valahogy olyan furcsán beszél ez a Bence. Nem még megyek be a szkárába, azt mondja udvariasan, mikor hazaérünk (pedig hogy szerettem volna, ha bejön, Istenem!). S korábban hasonlóképpen: most szerezte meg a jogsit, szigorú volt az insztruktor a sofőriskolában, s milyen nehéz a városban csirkulálni. Nem is folytatom, rettenetes. Válságban vagyok. Nyelvi válságban, és testiben is egyszermind. Mit tegyek most? (Nyíróról írni még mindig nem tudok.) (Botházi 2022, 45.)

A csíkszeredai Molnár Vilmos *Kőrösi Csoma Sándor csodálatos tettei* című, 2022-es kötetében a játékos demitizálás, szeretetteljes, finom ironia hangneme uralkodik. A székely nemzeti identitás ikonikus alakja itt valódi népmesei hőssé válik, fantasztikus kalandok főszereplőjévé, melyek ugyanakkor megkérdőjelezik a mitikus gondolkodás és csodavárás létjogosultságát. Bagdadban például *Az ezeregy éjszaka meséinek* varázslatos világába kerül a székely-magyar utazó, és lelkesedésével túlszárnyalja a keleti mesemondókat. A mítosz közösségteremtő erejére az utolsó mondat világít rá játékosan: azért van szükség az ideálokra, hogy célt adjanak az embernek.

Kőrösi Csoma Sándor akkor mesélni kezdett a magyarok őshazájáról. [...] S csak mondta s csak mondta a magyarok őshazáját, átszellemülve, elragadtatva, annyira, hogy egy idő után pár centivel az udvar kőburkolata fölött lebegett. Pedig nem is állt repülőszőnyegen. A hallgatóság csillogó szemekkel hallgatta, szinte lebegni kezdtek ők is. [...] Lett nagy

kiabálás, hangzavar megint, egy csomóan nyomban indulni akartak felkutatni a magyarok őshazáját, szereplőkké akartak válni maguk is ebben a történetben (Molnár 2022, 35).

A székely-magyarok mítoszteremtő fantáziája a sajátos szóhasználat és a groteszk stíluskeverés révén válik ironikussá a kötet epilógusában. A fantázia szülte mítosz kiterjed a vágyott jövőre is, jósló szerepet ölt, ám a szöveg megmarad a közszékely nyelvi regiszterében és vágyvilágában. A groteszk stíluskeverés ellenére a szöveg mégis megőriz valamit a Tamási-féle tündérkedésből.

Az lesz majd a pirosbetűs ünnep, amikor Kőrösi Csoma Sándor karöltve Petőfi Sándorral, alászállnak a mennyek országából. Jődögélnek lefelé szépen, mint két jó koma a csíksomlyói nyeregből búcsú után. Előbb a mitikus magyar őshazát keresik fel, majd a közönséges, viseltes mostanit. Még szép, hogy útba ejtik a Székelyföldet is. Azt nem lehet kihagyni. Nincs ahogy. Módszeresen körülnéznek mindenütt, aprólékosan megvizsgálják mindent. Olyan dolgokat látnak döbbenet, amitől felforr az agyvizük. Olyan dolgok történnek könnyedén, amelyeknek nehezen sem szabadna megtörténniük. Olyan dolgok mutatkoznak szerte, hogy nagy szar kis papírban. [...] Fővő fejüket jeges vízbe mártják többször. Hideg fejjel kiadósabban lehet dolgokhoz matatni. Aztán kicsit kézre veszik a dolgokat. Akkor lesz a dolgoknak meglepő folyása (Molnár 2022, 91–92).

Következtetés: változó auto- és heteroimázs

A székely írók-költők műveiből kirajzolódó, romantizáló, idealizáló kollektív önkép jellemzői: harciasság, hagyományörzés, helytállás, sajátos nyelv- és érzésképesség, furfang, költői lelkület. Más, külső nézőpontból ugyanez lehet maradiság, erőszakosság, bunkóság, nagyotmondás. A kortárs székely írók-költők ironikusan idézik meg, vagy szarkasztikusan viszonyulnak az idealizáló önképhez. Ugyanakkor a heteroimázs is lehet eszményítő: a székelyek az igazi magyarok, szebben beszélnek, mint az anyaországiak, ők a helytállás hősei – ez az irodalomból leszűrt kép. Ám lehet kritikus is a másságkép: elrománosodtak, elmaradtak, a sajátos nyelvjárás pedig nem érték, hanem stigma, a műveletlenség jele (lásd Gaál-Klippel Rita: *Magyarok egymásról: erdélyi és magyarországi magyar fiatalok sztereotípiái és nyelvi attitűdjei*, 2021).

Irodalom

- Ablonczy Balázs. 2021. „Székely fiúk”: Az Erdély-kultusz magyarországi hálózata, 1920–1970. In Biró Annamária – Boka László szerk., *Értelmiségi karriertörténetek, kapcsolathálóok, írócsoporthatások*. 213–235. Budapest–Nagyvárad: Reciti – Partium Kiadó.
- Ajtony Zsuzsa. 2011. A nemzeti sztereotípiák – a gondolkodás segítői vagy gátjai? In Tapodi Zsuzsa – Pap Levente szerk., *Tükörben: Imagológiai tanulmányok*. 19–36. Kolozsvár: Scientia.
- Albrecht, Corinna. 2014. Idegen. In Manfred Beller – Joep Leerssen szerk., *Imagológia: A nemzeti karakterek kulturális konstrukciói és irodalmi reprezentációi*. 191–194. Kolozsvár: Scientia.
- Apor Péter. 1736. *Metamorphosis Transylvaniae*. https://mek.oszk.hu/06100/06187/html/mei16_180030020001/mei16_180030020001.html (2024. jan. 3.)
- Balykó Elek emlékirata: A vándor székely emlékei*. 2021. Sepsiszentgyörgy: Háromszék Vármegye Kiadó.
- Bod Péter. 1766. *Magyar Athenas*. <https://mek.oszk.hu/01800/01811/html/> (2024. jan. 5.)
- Botházi Mária. 2022. *Fűnyíró a Tündérbertben*. Kolozsvár: Koinónia.
- Bözödi György. [1938.] 2012. *Székely bánja*. Csíkszereda: Hargita Kiadóhivatal.
- Eötvös József. 1847. *Magyarország 1514-ben*. <https://mek.oszk.hu/04700/04774/html/01.htm> (2024. jan. 5.)
- Farkas Árpád. 2000. *Kiállítás*. <https://mek.oszk.hu/kiallitas/erdelyi/farkas.htm> (2024. jan. 5.)
- Fried István. 2012. *Bevezetés az összehasonlító irodalomtudományba*. Budapest: Lucidus.
- Gaal-Klippel Rita. 2021. *Magyarok egymásról: erdélyi és magyarországi magyar fiatalok sztereotípiái és nyelvi attitűdjei* (ELTE doktori dolgozat). https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/58220dissz_Ga%C3%A1l-Klippel_Rita_nyelvtud_pdf_.pdf?sequence=1 (2024. jan. 7.)
- Gyulai Pál. 1857. *Egy régi udvarház utolsó gazdája*. <https://mek.oszk.hu/06100/06143/06143.htm> (2024. jan. 7.)
- Jósika Miklós. [1836.] 1981. *Abafi*. Kolozsvár-Napoca: Dacia.
- Kántor Lajos – Láng Gusztáv. 2018. *Száz év kaland: Erdély magyar irodalmáról*. Csíkszereda: BOOKART.
- Kányádi Sándor. 1997. *Valaki jár a fák hegyén: Kányádi Sándor egyberostált versei*. https://mek.oszk.hu/02600/02673/html/vers_h-n.htm#N (2024. jan. 7.)
- Kazinczy Ferenc. 1831. *Erdélyi levelek*. <https://mek.oszk.hu/15600/15672/15672.pdf> (2024. jan. 7.)
- Kolozsvári András. 2021. *Szarvascsoda*. Budapest: Napkút.

- Leerssen, Joep. 2014. Imagológia: történet és módszer. In Manfred Beller – Joep Leerssen szerk., *Imagológia: A nemzeti karakterek kulturális konstrukciói és irodalmi reprezentációi*. 37–54. Kolozsvár: Scientia.
- Lövétei Lázár László. 2021. *Feketemunka*. Budapest: Kalligram.
- Magyari Lajos. 2015. *Versek: Gyűjteményes kötet*. Sepsiszentgyörgy: ARTprinter.
- Mitu, Sorin. 2017. *Az én Erdélyem*. Marosvásárhely: Mentor Könyvek.
- Molnár Vilmos. 2022. *Kőrösi Csoma Sándor csodálatos tettei: Rendhagyó legendárium*. Budapest: Corvina.
- Nagy Koppány Zsolt. 2021. *A vendégmunkás és dalai*. Budapest: Előretolt Helyörség Íróakadémia.
- Németh László. [1936.] 2001. *Magyarok Romániában*. Marosvásárhely: Mentor.
- Nyirő József. [1936.] 2007. *Uz Bence*. Budapest: Kairosz.
- Pageaux, Daniel-Henri. 2000. *Literatura generală și comparată [Összehasonlító irodalom]*. Iași: Polirom.
- Pál Judit. 2016. Székely identitás és önkép. In Bárdi Nándor – Pál Judit szerk., *Székelyföld története III*. 341–361. Székelyudvarhely: MTA BTK-EME-HRM.
- Pataki Ferenc. 1997. Identitás – személyiség – társadalom. In Lengyel Zsuzsanna szerk., *Szociálpszichológia: Szöveggyűjtemény*. 512–531. Budapest: Osiris.
- Pomogáts Béla. 2008. *Magyar irodalom Erdélyben*. Csíkszereda: Pallas Akadémia.
- Ritoók Zsigmond. 2009. *Vágy, költészet, megismerés: Válogatott tanulmányok*. Budapest: Osiris.
- Szőcs Géza. 1983. *A szegény erdei rokon*. <https://www.szocsgeza.eu/hu/tolem/kotetek/195-a-szegeny-erdei-rokon> (2024. jan. 7.)
- Tamási Áron. [1935.] 1973. *Ábel*. Bukarest: Kriterion.
- Tompa Andrea. 2013. *Fejtől s lábtól: Kettő orvos Erdélyben*. Pozsony: Kalligram.
- Tompa László. 2000. *Lófűrőszítés*. <https://mek.oszk.hu/kiallitas/erdelyi/tomपालaszlo.htm> (2024. jan. 17.)
- Werbőczy István. 1517. *Tripartitum*. <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=51400001.TVJ&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D52> (2024. jan. 17.)

VERSIONS OF THE SZÉKELY'S SELF-IMAGE FROM HEROIC TO IRONIC

The collective mental image of one's community is closely related to the image created by strangers. Human sciences such as social psychology, political science, history, but also literary studies deal with the study of national images. The Székelys, a group of Hungarians with a specific dialect, traditions, and a separate sense of identity, already created lasting images of self-representation in texts in the 18th

century, which are supplemented by the external images developed about them. The study examines the characteristics of the Székely's self-image presented in literary form, how it has changed over time, and what kind of image Hungarians living in other regions have of the Székelys.

Keywords: self-image, image of otherness, Székely people, Hungarian literature

VARIJANTE SEKULJANSKE SLIKE O SEBI – OD HEROJSKE DO IRONIČNE

Kolektivna mentalna slika o sopstvenoj zajednici usko je povezana sa slikom o strancima. Izučavanjem nacionalnih slika bave se društvene nauke kao što su društvena psihologija, politologija, istorija, ali i nauka o književnosti. Sekuljani, grupa Mađara sa karakterističnim dijalektom, tradicijom, i posebnom svesti identiteta već su u tekstovima iz 18. veka stvorili trajnu sliku samoprezentacije, koju dopunjuje slika drugih o njima. Studija analizira koji su kriterijumi za stvaranje autoimidža Sekuljana u književnosti, kako se ti kriterijumi menjaju kroz vreme, odnosno kakva se slika stekla kod Mađara iz ostalih regija o Sekuljanima.

Ključne reči: slika o sebi, slika o drugima, Sekuljani, mađarska književnost

A kézirat beérkezésének ideje: 2024. febr. 1.

Közlésre elfogadva: 2024. máj. 4.